

899.962-1 (092 ხელთაველი)

894-362 (092 ნიშნუნი)

ნ. ქოძიანი  
30.11.1933  
ჭავჭავაძე

პოეტის

აკადემია

საქართველოში

შოთა რუსთაველი  
და

ნიშანი განუქელი.

JK 25257  
2

შინ არ განიხილეს

ტფილისი  
1932.



# პოეტთა აკადემია და

## შოთა რუსთაველი. \*)

ცნობილმა ნიკ. ივ. გულაკმა განჟის სახელთ-  
ვან პოეტს ნიზამის უძღვნა თვისი გამოკვლევა და  
დაბეჭდა იგი საპეცნიერო გამოცემაში „Сборник  
материалов для описания деятельности и  
таланов Шавкала“ (იხ. წიგნ. XXVI. 1899 წ.).

ამ თვალსაჩინ კვლევაში გულაკი სწერს (გვ. 117):  
„შირვანის (შემახის მხარის) მთლობელის  
ახისტანის კარის პოეტთა აკადემიის პრეზიდენ-  
ტად იყო აბუ-თლა.“

გულაკი, სამრუხაროდ, არ უჩვენებს, წყაროს, სა-  
იდან ამოიღო ცნობა პოეტთა აკადემიის შესახებ,  
და არც შეეხება კითხვას, თუ რა დამოკიდებულობა  
ჰქონდა მაშინ (მე -XII ს) შირვანსა და განჯას ტოვი-  
ლისთან, იღონდ ამბობს:

„მნათობო შორის, რომელნიც ბრწყინავდნენ  
ერანის ბარნასის ცა-კიდურზე, ნიზამის უდავოდ  
უკავშირე ვალსაჩინო ადგილი თანასწორ თურდაუსი-  
სა, საადისა და ყაჟის.“

---

\*) ღარყინლია აღიარებულია შერეულია ხამსვლის დღისთვის

(23 სექტემბ. 1929 წ.)

ნიშამი დაიბადა მე-XX საუკუნის პირველ ნახევარს და გარდაიცვალა 1903 წელს; ძამასადაძმე იგი ცხოვრობდა იმ ეპოქაში, როდესაც მეცნიერება და პოეზია განსაკუთრებულ სიბრწყინვალეობაში აღწევდა როგორც ერანში, ისე მის მეზობელ საქართველოში თამარის დამის მამკობელ რუსთაველის ხანაში. ეპოქას, ასე მოულოდნელად და მრისხანედ შეჩყვეტილს მოწოდებდა რბევისაგან" (იქვე 116).

აქ ნ. გულაგას არ აღუნიშნავს, რომ სწორედ ამ „ბედნიერ ეპოქაში“ შირვანიც და განჯაც, შეძლიოდნენ საქართველოს სახელმწიფოს საზღვრებში და მაშინ ერთ კავშირში იმყოფებოდნენ შირვანი, განჯა და ტფილისი, და ყველა ამათი უზენაესი ხელმწიფე ბინადრობდა ამ უკანასკნელ ქალაქში; ძამასადაძმე, თუ ამ დროს შირვანის მოვლობელის კარს და არსებულბი იყო პოეტთა აკადემია, იგი იქნებოდა მთელი სახელმწიფოს საზიარო დანებებულბეა; საერთო საგანმანათლებლო კერა ყველა მაშინდელ პოეტებთა - შოთაბი, განჯელ ნიშამის, მისი ძმის კავამი მოტარბების, აბუ-თაას და სხ.

განვიხილოთ, ვინ იყო თვით ახბსტანი, შირვანბ პოეტთა აკადემიის დამარბებელი და, ხაზოგადოდ, მთარველი განათლებბის საქმისა, ის ახბსტანი, რომლის წინადადებბით ნიშამამ გაღეფსა არაბული ლეგენდა, ცნობილი „ლეილ-მეფნურიანი“?

ახბსტანს წართულად ვრეკა ახბსართანი ანუ აღბართანი (მარბამ დედოფლის ნუსხაშია ახბსართანი).

ქართლის ცხოვრებამ იცის 4 მეფე სახელით აღსართანი, რომელთაგან ორი მეფობდა კახეთში ანუ კახეთ-ჭერეთში და ორიც შირვანში. კახეთ-ჭერეთის სახელია აღსართან I მოკვდა 1084 წელს, მეორე აღსართანი შეიპყრო დავით აღმაშენებელმა 1105 წელს და მისი სამთვლობელო შემოუერთა საქართველოს, ხოლო შირვანის დინასტიის აღსართან I-მა (ახისტან I-მა) 1116 წელს ცოლად შეირთო დავით აღმაშენებლის ქალი თამარი, რომლისაგან დაიბადა აღსართან მე-II-ე ანუ ახისტან მე-II-ე. ეს თამარი, შირვანის დედოფალი, დაქვრივების შემდეგ დაბრუნდა სამშობლოში, ააშენა თიღვის მონასტერი და გარდაიცვალა 1155 წელს (იხ. „ლაშა-გიორგის დროინდელი მემკვიდრე“, გამოც. ივ. ჟავახიშვილისა, 1927 გვ. 12).

ამ აღსართანის ანუ ახისტან მე-II-ის შესახებ ქართლის ცხოვრებაში სჩერია:

გვ. 272.: თამარის მამამ გიორგიმ საბერძნეთიდან მოსულ ანდრონიკე კოჭნიანოსს „დაუდგნა საყდომნი სიასლესა საყდრისა (ტახტის) თვისისა, პირისპირ მამის დის ქულისა თვისისა აღსართანისა, რომელი მეფე იყო მოვაკნისა და შირვანისა (= შირვანისა) და ბღვის პირისა დარუბანდით ხიდხალამდის, რომელი მეფესა (გიორგის) უჩნდა ვითარცა შვილი, რამეთუ მამი დისა თამარის-ჲე იყო.“

გვ. 290.: „მამის დედაჲ ამისი (აღსართან II = ახი-

სტან II), დიმიტრი მეფისა და; იყო დილისა დ.  
ვით მეფისა (აღმაშ) ასული" (თამარი).

ამ ცნობათა მიხედვით:

ა) დავით აღმაშ.

თამარი

(აღსართან-ის მეუღლე)

აღსართან = ახისტან II.

ბ) დავით აღმაშენ.

თამარი

მ (მაშა აღსარ. II-ს)

აღსართან = ახისტან II.

ე. ი. პირველი ცნობით, ახისტან II თამარის ძეა, მეორე ცნობით - ძის ძე. ყოველ შემთხვევაში, ეს პოეტთა აკადემიის დამაარსებელი ახისტან = აღსართანი ისეთი ახლო ნათესავი იყო თამარ მეფისა, რომ საეკლესიო წესმა არ შეიწყნარა მათი ქორწინება.

ქ. ცხ. 290: „რეცა დარბაზობისა სახედ მოვიდა შარვანსა აღსართან (= ახისტან), რომელი მდბდილ იყო ცნობასა სიყვარულისაგან და ტრფვიალეებისა თამარისა... რამეთუ თვისად ეყოდა ესე აღსართან თამარს... აღსართან მოვიდა, მოქენე იქმნა ყოველთა ჩინაშე საქმის მოქმედთა, მოძღვარსა და კათალიკოსსა, შიოქლომელითა ქრთამითა ეხვეწებოდა“.

არა გამოვიდა-რა: „წესისაებრ პატივითა და სიყვარულითა და მრავალითა ნიჭითა წარავლინეს და ამცნეს, მეორედ არ გაეხედა „ამისი თქმად ანუ კადრებად“.

ეს აღსართან = ახისტან II იყო, ბროსეს სიტყვით;

Wassal de Thamar. (იხ. *Tabl des matieres* 1-<sup>re</sup>

*partie p. 5).*

მაშასადამე, პოეტთა აკადემიის დაშარსებელი ყოფილა არათუ ვასალი, არამედ თამარ მეფის მახლობელი წათესავიც, კაი ნაცნობიც და მისი სატრფიალც ანუ მიწწურიც, მის კარს მოსული თავის შირვანულ ამალით, რომელშიაც, ალბად, ერივნენ იქაური თავი კაცებიც და ქარჩინებული პირებიც, ვით ნიშამი.

გამოვარკვიეთ-რა, ვინ იყო ახსართან = ახისტანი, ახლა საჭიროა გავიგოთ, სადამდის მიუჩვედებოდა ახისტანების სამფლობელოს აღმოსავლეთის მხრის საზღვარი და ამასთანავე თვით მიშინდელ საქართველოს მეფეთა ხელისუფლებაც ძველი დროითგანვე.

სომეხთა ისტორიკოსი მე- $\bar{X}$ -ე საუკუნისა კალანთყატაჩი და აგრეთვე ელიშეც საქართველოს აღმოსავლეთ მიწწნად დასდებენ ხალხალს (კალანთ. გვ. 86, ელიშე გვ. 124). 1162 წელს მეფე გიორგიმ დაიპყრო დარუბანდი და მაშინ მოვაკნიბა და შირვანის საზღვრები იყო კასპიის ზღვის პირი დარუბანდი, ხილხალამდის (ხილხალი = ხალხალი) (ქართ. ცხ. გვ. 272).

ახსართანს ებრძოდნენ დარუბანდის მხრის ხაზარნი მან ითხოვა შველა გიორგისაგან. ეს მეფე მივიდა დარუბანდის კარამდე. შეუტია მტრებს და იბყრო მოსკური<sup>1)</sup> შარაბამი, აიღო ქალაქი შაბურანი<sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> ეს სახელები ქართველ მემატიანის მოგონილი არაა. მათგან შაბურანს ანუ შაბირან-შაბრანს იხსენიებუ ჟერ

და უბოძა შარვანშას ახსართან - ახისტანს (ქ. ცხ. 272).

კაბალაში წერ იხევე 1221 წელს ქართველებს დაესხნენ ყითჩაღნი და რუბანდელთა და განწეულთ დახმარებით, მაგრამ დამარცხდნენ (*Journal Asiatique*, 1887 წ. - არაბთ და სპარსთ მიერლეების ისტორიულ-გეოგრაფიული ცნობები საქართველოს შესახებ, დეტრემერიდან ქართულად თარგმნილი ივანე მაჭავარიანის - მიერ).

კაბალა მაღალ მთაზეა. ამ ციხის კედლები, რა შიშ-ბეგ ეთენდიევის სიტყვით (*Истор. памят., т. II, XXXII. გვ. 1*), სიხქით ორი სათენია და სიმაღლით 9 სათენი; მის ქვემოთ ველია, რომელსაც ჰქვიან კურ-გურისტან ანუ გურისტან (იმავე ეთენდიევის სიტყვით).

„გურისტან“ ჩვენ მოგვაგონებს აქაურ მთელ

იხევე არაბთა მწერალი ალ-მუსადდასი 983 წელს. (*Истор. памят., XXXVIII. გვ. 22*).

ბუტატვის თხზულებაში „*Историческая география Иберии с 1722 по 1803 год*“ განმარტებულია, რომ *Ахурацх* ანუ *Ахурацх* იყო მანრა და რუბანდის სამთავროებში, ხოლო შაბრანი - მანრა ყუბის სახანოში (მე-III ტომი გვ. 543, 578).

ჟ) ხაინგილოშია სოფ. ყითჩაღნი, საცა თათრები ცხოვრობენ. ალბად შთამომავალნია კაბალაში დატყვევებული ბისა და აქ მოყვანილ-დასახლებულეებისა.



ბელის ახისტანის სასახლის სახელს გულისტან. 1124  
ჩელს დავით აღმაშენებელი „ წარვიდა შირვანს, აღი-  
ლო გულისტანი, სახლი თავადი შარვანისა და ბიცხეთა  
მათ საშინელთა მოირთო შარვანი“ ( წართ. ცხ. 251).

მეტად კეთილხმოვანი სიტყვა გულისტანი ნიშნავს  
ქართულად ვარდისტანს ( ვარდ - ვარდი. შეად. აქაუ-  
რივე ვართაშენი, საინგილოს ვარდიანი ( აქ შო.ლ.ყვ).

შეად. დაბოლოები „ შენი“ : ხოდაშენი ( კახეთში ზე-  
მო და ქვემო ხოფაშენი), თამარაშენი, საკაშენი და შტ.სხ).  
ყოფრო საგულისხმოა ჩვენთვის ციხე კაბალის ძირს  
დღევანდლამდე დამთენილი სახელი ველისა კურჭი-  
სტან, რომელიც გამოსმაურობს როგორც გურ-  
ჭისტან - საქართველო.

აქ სტან იგუთივე დაბთლოებაა, როგორც სახე-  
ლებში ავღანიტან, ბელუჭისტან, ურიასტანი და  
მრ. სხ. ავღანი - კაცი, ავღანიტანი - მისი სამშობლო.  
ურია - კაცი, ურიასტანი - მისი ქვეყანა, სამშობლო.  
კურჭი = გურჭი - ქართველი, კურჭისტან = გურჭისტან -  
ქვეყანა კურჭი = გურჭისა, ქართველის.

კურჭი არაბთა მწერლებისა და აგრეთვე ჯურ-  
ბი ანუ გურჭი ( რადგან მათში ჯ ჰტარავს ვ-ბ.  
ბარამ-ჯურ = ბარამ-გურ. შეად. ოსური გურძიავ-ქარ-  
თველი) ნიშნავს ქართველს, გურჭს ( აქედან გურჭა-  
ნი).

იბნ-ხაუკალი, რომელიც ხწერდა 977-8 წლებში  
( წბთი. სამეგრეოსი xxxviii გვ. 89) აღწერა-რა  
ტავლისს, მის ჩიხჭრლებს, სიმდიდრეს, მეცნიერების



მოსყვარეობას, მეცნიერთა პატივით დახვედრას, ამბობს:  
 „ ტფილისი აჩ კურაჟების ხელშია. მათი მეტეე თავის  
 ქრატორებით ( ე. ი. გიავურებით) იღვჩის მცხოვრებთათვის  
 და იცავს მის კიდურებს. მაჰმადიანთ სალოცავები და-  
 ცულაია. საკრებულთ-მიჩითებს იცავენ თაქიზად თვით  
 მეტეე რთავს მათ ცვილს სანთლით, ლამპრებით და  
 ყოველით რაც მათთვის საჭიროა. „ აზანი“ ყოველ მე-  
 ჩითიდან გაისმის ხმაშია, ვისგანმე ხელმეუხებ-  
 ლად. მოსულმანები და კურაჟები აჩ ერევიან ერთურთს  
 და მათშიაც უკვე მოიბოვებიან გამაჰმადიანებულნი“

კურაჟ-თან ერთად არაბთა მჩერლები ქართველს იხსე-  
 ნიებენ ჯურჯ-ადაც, მაგ. მასსუდით ( სჩერდა 956 წელს)  
 ჯურჯან არის საქართველო ( xxviii, გვ. 33, შენიშვნა  
 27 მთარგმნელის კარაულფისა).

დავაუბრუნდეთ ისევ შირვანს = შარვანს.

აქ არათუ მარტო კაბალას ველის ხახელად მოის-  
 მის კურაჟი, კურაჟისტანი, არამედ უდებიც თავის თავს  
 ექსიან გურჯად და თვით დარუბანდშიაც ჟერ ისევ  
 1803 წლამდე დაშთენილი იყო ძველი დროითგანვე ერ-  
 თი. „ რთტა“ მელმრებისა - კურაჟების.

ბუტკოვი (ტ. I გვ. 27): „ დარუბანდის მაშინდელი  
 მცხოვრებნი უმეტეს ნაჩილად ყვალა მელმრები („სალ-  
 დათები“) იყვნენ, მათგან შეიძლებოდა შედგენა ათასეუდ  
 ცხენოსნისა და არათაბეულ წვეითი ჟარის-კაცისა. მათ  
 ვძლელდათ ჟამავაჩი, რათდგნათმე. მქონდნათ სახნავე-  
 ბიც, საქონელიც და უმოაკრესად-კი სარგებლობდნენ ბა-  
 ლებით. ამათგანი იყო რთტა მელმართა, რთნელნიც იქთ-

დებოდნენ კურჩეხად ( ჩუჩეხა ) და რომელ-  
ნიც ითვლებოდნენ ყაენის სიმართლის მცველებად და  
დადი თავისუფლება ჰქონდათ დარუბანდის დაპყრუ-  
ბამდე რუსთა მიერ.

ეს, ეტყობა, იმ „კურჩეხის“ შთამომავალნი იყ-  
ვნენ, რომელნიც აქ მცველებად დარჩნენ დავით აღმაშ.  
და გიორგი III-ის დროიდან.

ჩახურის არემაარებაჲ, კახილან დალიბტანს გადასა-  
ვალ გზა-კაჩზე, დღევანდლამდე შერჩენილა ადგილე-  
ბის სახელები გურჯი - ყო შინ ( ქართველთ ლაშქა-  
რი ), გურჯი - დაღ ( ქართველთ შთა ). თვით ქალაქ ნუ-  
ხის ერთ დღეებს დღევანდლამდე შერჩენია სახელი  
გურჯანი. <sup>2)</sup> ხოლო არეშის მაზრაში სოფელს კა-  
ხაღ.

ლაგოდების თავს გორაზე ციხის ამშენებელ ახსარ-  
თანს ეჭირათ კახეთი და რანი ანუ არანი.

საანგილოში ქარს, რომელიც უბერავს ნუხა-შე-  
მასიის მხრიდან, ჰქვიან შირვანი ანუ შირვა-  
ნი - ქარ. ხოლო რომელიც ჰქრის ქიზიყ განჯის  
მხრიდან არანი ანუ ანანი - ქარ.

არაბთა მქერლები არ-რანის ოლქში ათავსებენ  
ქალაქებს ტვილისს, ბერდას, შამქორს და განჯას.

2) იხ. ვაჲ. Шохая пере. 1910, № 191 „Огун месхაჲ  
Закатаискоი отჷყე“ ( დასაჩყისშივე ). გურჯანი ქა-  
ლაქი კახეთში და გურჯანი დღეჲ (და უბანი) ნუხაში.

(ილ-მოკადდასი. გვ. 28. შენიშვნა კარაყოლოვსა 52).

ქართლის ცხოვრების რანი ანუ არანი (გვ. 305) შეეხება აგრეთვე დუშეთის მაზრის სოფლის სახელს - არანისი. ცნობილია აგრეთვე, რომ მცხეთის მეტე აზო იყო „ ძე არან ქართველთა მეთვისა“ და იგი მცხეთიდან „ჩარვიდა არან ქართლად“ და აქედან მცხეთას ჩამოიყვანა „ რვაჯ სახლი და ათნი სახლნი მამა-მამუქეთანი და დაჟდა ძველ მცხეთას“ მეტედ.

(საში ქრ. გვ. 4-5).

სად იყო, სახელდობრ, „არან ქართლი“ ვერ არაა გამორკვეული. \*) რაიც შეეხება აქაურ არანს, საცა იყო ტფილისი, ბერდა = ბარდავი და განჟა, მის შესახებ იმავე ქრონიკაში (გვ. 51) და აგრეთვე ქართლის ცხოვრებაში (გვ. 186) და ვახუშტის ისტორიაში (გვ. 119) ასეთი ცნობაა:

„ აშოტ კურატიპალატი (787-826) მთავრობდა ქუეყანასა მას შინა და სახლად მისა იყო ბარდავი და ტფილისი და შქონდა მას ქუეყანა, რომელ არს გარემოს მისსა. მაშინ გაძლიერდა ჯელმჩითება აგარინთა (არაბთა) და იწყეს ძიება აშოტ კურატიპალატიისა და ვერ უძლო ჩინააღმდეგობად მათ-

\*) ჩვენით, არან-ქართლი უნდა ყოფილიყო ძველ შიდა-აში, დემაკენდის და ბივრის მთაიან ანგს. იქაურს ბე. ქაროს, კადუსიას, ყურჩინ-კურჩან-ვირკანს.

და და იკლტოდა მათგან."

ამავე აგარიანთა შესახებ არის ასეთი ცნობაც. ხალიტა მუტასიმ ბოლლაგიმ ( 833-842) ამუდარიხ მხრიდან გამოიწვია თურქნი და თავისი ქვეყანა მსხვერპლად გადასცა ბუღასა და ავშინს. ამ პულამ ააღსრა ტყილიზი ( 853 წ.), საქართველო და ზომხეთი, შირვანის მხრიდან მიიხდა თარხანს და დაამარცხა. 840 წელს საღმრთო ცეცხლები ბაქოს მხარეს უკვე ჩაქრობილი იყო. სპარსნი აღწყვეტილ ანუ ისლამად მოქცეულნი დაცარიელებულ ქვეყანას მოვიდნენ თურქნი და ადირ ბეიქანსა და შირვანს იწყეს მათ დასახლება - დამკვიდრება. ასე გაჩნდნენ მუნ ნათებაზნი კენგერლი, ყუვანშირ<sup>†</sup>) თარაქამა, ლუზ-სელჩიუკნი და სხ. ქვეყანა დამთავრებულ იგივე, ხოლო ხალხი სხვათ, ამბობს თავის გამოვლევაში ფ. კარპოვიჩი ( *Сборн. матер., восток XXVII, გვ. 48-49* „ *Архивъ и матеріалъ къ изученію исторіи и вѣдѣній ислама* " *Ф. Карповичъ. Ташкентъ 14<sup>е</sup> марта 1898 г.* )

ეს ცნობა და აგრეთვე „ დერბენტ- ნაჭეს ჩვენება მუსლიმის გამოლაშქრების შესახებ 115 წელს ვიწროისა ( ე. ი. 733 წელს ) უახლოვდება ცნობას, რომ აგარიანთა გაძლიერებულ ხელმწიფობამ იწყოს ძიება

†) ვიწროისების შესახებ საყურადღებო ცნობებია ახმედ-ბეგ ყუვანშირის ჩიუნაჰში „ *О политическомъ съединеніи Тарбагатайскаго ханства с 1747 по 1805 годъ* " *Мухом. 1901*.

ამოც კურატპალატისა და ამან ვერ უძლო მათ მოსევას და ივლითო ბარდაყიდან, საცა მანამდე მთავრობდაო.

თვით ბერდას, რომლის ნანგრევები აწინდელ სოფელ ბარდასთან გადაბმულია, ასე აგვიჩერს არაბთა მწერალი ალ-ისტახრი (სწერდა 930 წელს):

„ბერდა დიდი ქალაქია, უძველეს თარასანგისა სიგრიცა-სიგრიტო, კსანსალი, აყვავებუღლი, უბვი ნათეხებიტა და სიღრიტო. ერამსა და ხორასანს, რეხა და ისპახანს შემდეგ, არ არს უფროს შეხანიშნავი, აყვავებუღლი და უფროს ლამაზი, ადგილმდებარეობითა და მამულებით, ქალაქი, რომელიც ბერდა. მის ერთ კარებს ჰქვია „კარები კურდებისა“ (კურდ-გურგ), ბაზარი, სახელთ ალ-კურტი, თარასანგი სიგრიტო, იბიდავს ხალხს ყოველ კვირადღეს ასე რომ, ხტვლიან-რა კვირის დღეებს, ამბობენ: შაბათი, კურტიჟ, ღრშაბათი, სამშაბათი, ვიდრე ჩამოსთვლიან ყველა დღეებს.“ (Liber Historiarum, Henryk XII, გვ. 7-9). ალ-მუკადასით (იქვე XXXIII, გვ. 7) ბერდა-აქაურ თღუქის ბაღდადია, უშველეველად დიდ სიმაგრით, აგურით აგებულნი სახლებით.

მიიქცევს ჩვენს ყურადღებას სახელები = ქუჩისა კურდთ-ქუჩა და ბაზრობა კვირა დღისა კურკი კურდი გამოხმაურებს იმავე კურგად. მანშაბადამე, ბერდას ერთ ქუჩას უნდა რწმუნდა ქართველითა ქუჩის კურკი, კარაულთის განმარტებით იგივე ბერძნული κερκικος - „საღმართო“ ცხადიათ, დასძენს კარაულთვი, რომ არანელევი, რომელიც ქრისტიანები, ასე უწო-

დებდნენ კვირა დღეს, რომლისაგან თვით ზაბრობასაც ასეთივე სახელი გაუგვარდაო, რადგან ამ კვირა დღეს იმართებოდაო (ზნო. 29. გვ. 60. შენიშ. 28).

„*Христовъ*“ ჰგავს ბერძნულს, მიგრამ ბერდაში ბერძნები არ სცხოვრობდნენ. აქ მთავრობდა აშოტ კურატპალატი და თუ აქ იყვნენ ქრისტიანები, ეს იწინებოდნენ ქართველები, რომელთა ენა კვირიაკედ უწოდებოდა კვირას. კვირა დღეს და ეს „კვირა“ შეიძლება იყვეს ანა ბერძნული, არამედ ქართული სიტყვა. ზმნიდან კვირებან - *мавчане*, საკვირველი - *судеиство*, ყმანსჯენა - *уаи*.

ბერდა - ბარდა - ბარდავი იყო ქალაქი ქართლოსის ძმის ბარდოსისა. ზუენის მისაზრებით კი თვით „ბარდოსი“ მისი ბარდოსობა უნდა ვაჰგვარებოდა მხოლოდ რიბიტომ, რომ სცხოვრობდა ივეთ ბ. ა. რ. ადგილს, როგორც ანის შამქორ-ბარდა-განჯის შიდაძოები, ისევე, როგორც „მოვაკანს“ ასეთი სახელი უნდა მიეღო მის ქვეყნის მოვაკეობის გამო, როგორც სინამდვილეშიაც არის ამ ქვეყნის ადგილმდებარეობა. მოვაკედ შეიყენილი კავკასიონის ძირლობაზე.

1195 წელს დავით სოსლანმა დაამარცხა მტრები ბარდავ - შამქორთან და აიღო განჯა და სრიბოვან აშოტ კურატპალატის დროს ჩართიყული ბარდავ - განჯა ისევ დაუბრუნა საქართველოს. მაშასადამე, ამ დროიდან ნიჰაშიც მის სიკვდილამდის (1203 წ.) უბევ შეიქმნებოდა საქართველოს მოქალაქედ. აგრეთვე მასთან ერთად ის



მწერლებიც „პოეტთა აკადემიისა“, რომელნიც აგრეთ-  
ვე საქართველოსივე სახელმწიფოს მოქალაქეები იყვნენ.  
1116 წლიდამ, როდესაც დავით აღმაშენებლის ქალი  
თამარი მისთვისდა ცოლათ ახსართან-ახისტანს, რომლის  
სამთვლობელოც უკვე დაბყრობილი ჰქონდა ხსენებულ მე-  
თვს-დავით აღმაშენებელს.

და ეს ხანა-კი (1203 - 1116 წ = 87 წ.) ხაკმაო იყო,  
რომ ქართველთ და არაბთ პოეტებს და მწერლები ერთ-  
მანეთს ყარგათ გასცნობოდნენ და დამეგობრებოდნენ. ამას,  
ეტყობა, ხელს უწყობდნენ თვით ქართველთ მეოვეები.  
ასე მაგალ დავით აღმაშენებელმა, წაართო-რა არაბებს  
ტფილისი 1122 წელს, აქაურ პოეტებსა, სუთვიებსა და  
მქადაგებლებს მოწყალედ მოეწყდო. მათ სადგომი ხახ-  
ლი აუგო, უღუთვაც დაურჩნა.

აქ საჭიროა შემოვიღოთ შემდეგი ცნობაც:

1400 წელს არაბნი შტოლობდნენ ტფილისს, ე. ი. 722  
წლიდამ ვიდრე 1122 წლამდე. და ამ დროს განმავ-  
ლობში იგინი შემოიღებდნენ საქართველოში ბევრკარგს.  
არა ერთი მათი პოეტი და მწერალი ჰნახავდა ტფილისს, აქ  
იყნობრებდა და გაავრცელებდა თავის აზრებს. ამიტო-  
მაც, ალბათ, დავით აღმაშენებელი მათ ებყრობოდა სი-  
ყვარულით.

303 წელს იოანე ოქროპირს უხაროდა, რომ დაბნელ-  
და ათინის თვითსოფია და მის მაგიერ გაბრწყინდა  
ქრისტიანული. მის მიმყოლ ბეჭმნებმა დევნა დაურყყნს  
მეცნიერებას და რაც ბიბლიური არ იყო, ყველა აღუწრდა-

ლებს. ამიტომ მათში აღარ დაჩნა არც ერთი პოეტი  
კიდევ თუ ბოგინობდნენ მესტვირეები, თორემ ნაძღვი-  
ლი პოეტი აღარსად ჩანდა.

მკვლევარ სუტნერის სიტყვით, „რუსთაველი  
დროს ევროპა ვერ დაიკვებებდა პოეტებით... იქ მაშინ  
ყოფნო მესტვირეები (ტრუბადურები) იყვნენ ვიდრე პო-  
ეტები... ის ხერხი, რა ხერხითაც რუსთაველი ახასი-  
ათებს თავის ახალგაზრდა გმირს, ბევრად მოგვაგონე-  
ნი ხერხს, რომელიც 400 წლის მის შემდეგ იხმარა  
თავის გმირის დასახასიათებლად ტორკვატო ტაბსომ“ ამ  
ბოლოს იგივე სუტნერი

ვიმეოვებს, ბერძენ-რომაელთა ეკლესიამ ჩაკლა  
თავისუფალი აზრი. რაც ბიბლიაში არ ეწერა, ყველა  
ამაო წილადობილად იყო გამოსცხადებული. განდევნეს  
თეოლოგთვსები, მეცნიერები, პოეტები. სახატების თვით  
სოფიან სკოლებსი პატივი დაედო, ვიდრე პლატონისა  
სოკრატისას, არისტოტელისას.

ამ მხრივ სულ სხვა გეზი აიღო მაჰმადიანობამ.  
ევროპელთაგან გამთლევნილი მოაზროვნეები შეიწყნარა  
ხალიფამ, და დიდ ნიჭიერ ერში მალე გაბრწყინდა მ-  
ცნიერება, განსაკუთრებით ალგებრა, მედიცინა, ვარს-  
კლავთმრცხველობა. გამრავლდა მათ მიერ დაარსებულ

---

ქ) იხ. „*Мавра*“ 1884 წლ. და იმავე წლის „*დროება*“  
N N - 256, 258, 259, 261, 262, 264, 265 და აგრეთვე  
ჩვენი ჩივნავი „*შოთა რუსთაველი*“ გვ. 301.

მხერვატორიათა რაცხვი ( მათ შორის ითვლებოდა ტავი-  
ლისში დარსებულიც), აყვავდა პოეზია, განიფუნენ დი-  
რიკოსები: მაიდანა ( გარდაიცვალა 1125 წელს), გარი-  
რი, ლოყმანი და ხხ.

არაბთა პოეზიის აყვავებამ დიდი ზეგავლენა იქონია  
მათ მიერ დაბყრობილ სპარსეთის აღორძინებაზე, ერანის პო-  
ეზიის გათურჩენაზე. თურდაუსიმი ( მე XI -ს) დაბერა

„ შაჰნამე“ ( როსტომიანი), თახრი ჟღერაჟანიმ გამოაქ-  
ვეყნა „ ვის-რამიანი“, რომელიც დაუყონებლივ ითარ-  
გმინა ქართულად. ანჰარი სოხაილმა გამოაქვეყნა „ქი-  
ლილა და დამანა“, რომელიც აგრეთვე უნდა მაშინვე  
თარგმნილი ყოფილიყო ქართულად. ვინაიდან მით უკ-  
ვე სარგებლობს გიორგი III-ის ისტორიკოსი, როგორც  
ცნობილ თხზულებიდან ქართველ მკითხველთა: ქ.ცხ.269.

„ ჰაფი მოფვი და ტრელი, მეცნიერი საქმისა. ამბილველი  
და განმხილველი ლაშქართა დგომისა, ვითარ ითქმის შინ-  
ლოთა აღწერილსა „ ქილილა-დამანასა“ შინა იგავი „ბ-უ-  
თ ი ს ა და ყ ვ ა ვ ი ს ა.“

ასრევე ქართველი მწერლები მე XII - საუკუნისა იხსე-  
ნიებენ სპარსთა მწერლების თხზულებათა სხვა გვი-  
რებსაც, როგორც ქართველ საზოგადოების მიერ. კარ-  
გად ნაცნობებს, როგორც ამ ხანს ცნობილებს უხვე  
ნათარგმნ თხზულებებიდან. მაგ. ჩაბრუნაძე თარგმნილ

„ ვისრამიანს“ გმირებსაც და „უთარგმნელ“ „ლოილმაჟღაშ  
რინის“ და „როსტომიანის“ გმირებსაც ერთნაირად იმოქ-  
მეებს თავის თხზულებებში, ამბობს:

„ რამინ ვისის მონებად“ (თამარიაში, 42).

„ამან თავი რად მართა ლეილის ნამიწუნურვად“

(თამარანი, 33)

ნოშინ და ვისი „ვისრამიანის ვმირებია, ხოლო ლეი-  
ლა ნიზამის თხზულებიან „ლეილიმწუნურანი.“

ასრევვი იცნობენ „შაჰნამეს“ (როსტომიანის) გმირს  
როსტომს.

შავთელი 31: „ხმა როსტომითა“

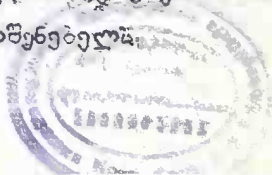
შოთა 199: „ისარი... როსტომის მკლავ-უგრძესი.“

ჩახრუსაძე 11: „არანს როსტომ ებრძოდა თავით  
შედღებულად“

(სვანურ. გადმოცემით, გმირი როსტომი თავის  
შვილს- ზურაბს ებრძოდა ყარაიას და ეს ყა-  
რია არან-განჭის ზოლზეა).

ნიზამის პოემაში „ჭებჭ ლეიფერ“ გამოყვანილია გმი-  
რად სასანიანთა გვარის ყაენი ბაჰრამ-გური, რომელ-  
საჲ ურჭვა აგრეთვე ბაჰრამ-გური.

გურ ნიზამი არ იყო დაბადებული, რომ ამ ბაჰრამ-  
გურს და მისთან სხვა გმირებს ქართლის ცხოვრება  
(ცვ. 254) აღარებდა დავით აღმაშენებელს: აღ-მა-  
ჭედონელის გგარში ებრძული შოსამახოს ყველაზე უფრო  
დას მითისრობითა და კეთილ-მმართველობით, აჭილევი  
(ახილევი), კრტიავრისაგან განსწავლული, განთქმული  
იყოთ მოისრობით, ხოლო ბაჰრამ-გური სბარსთა  
შორის იყოთ მოქმედით „უცხოთა და საკვირველთა“  
(უცხო და საკვირველ საქმეთა), გადნა ვერც ერთი ამათ  
განი შეუხსნორებდათ დავით აღმაშენებელს.



უმიროსმა (პომეროსმა) ტროადელთ თხრობაში შე-  
ამყოლ აქილეუველი, აღნიშნაო, თუ „ ვითარ აღამეგნონ  
და პარჟამო ანუ აქილეუველი, ევტონ, მერმეცა უდიხე-  
ოს და თვირებტე ეკვეთნეს და ვინ ვის მძლე ექმნა ”

არისტოტელმა შეამკო ალ. მაკედონელი, ხოლო იოსი-  
პოსმა - ვესპასიანე-ტიტოს-მიერნი მეტომეთა თვიბთა ბარ-  
ნი, ჭირნი მისცნა აღჩერასა. არა დიდ იყო აქილეუელი,  
არამედ დიდსა მიემთხვია მაჭებელსა უმიროსს: ში წედ  
განგრძობასა ტროადელთა ბრძოლისასა ვერა-რა ღირსი ქე-  
ბისა იქმნა, ხოლო მეთვისა დავითისი ესე-თღერთამი-  
მართ წინაგანწყობა სამ ყამამდი იყო და ვერცა პირველ-  
სა ზმსა შეუძლებს წინადადგომად (ქ. ცხ. 250).

იგულისხმება დავითის ბრძოლა 1121 წელს ელლაბ-  
თან, რომელსაც საქართველოს დასაბყობად მოეყვანა  
ნახევარ მილიონამდე ელმატი.

„ თუ ”, განაგრძობს მემატრიანე, „ პომეროსს და სხვებს  
თხრობადა ნივთად შეტრეობლათ საქმენი დავითისნი, წყე-  
როვნად მათისა რიტორებისა შეამკობდნენო ჩვენს და-  
ვითს ”!

ჩვენი პოეტებივით განჯის პოეტებიც თავიანთ თს  
 ლებებს უძღვნიდნენ ემირებსა და ათაბეგებს, მაგრამ გა-  
 ურჩევლად იმისა, რამე დადებითი ღირსებისა იყვნენ ეს  
 ემირები, ათაბეგები თუ უარყოფითი. ნიზამმა თავი ბი-  
 ველი ნაჩარმოები უძღვნა მტარვალს ილდიგუზს, რომელი  
 1171 წელს ებრაოდა თამარის ძამას და სასტიკად დამარ-  
 ცხდა. ნიზამს არ გაუმართლდა იმედი: ილდიგუზმა ა-  
 შეიწყნარა მისი ძღვნილება და არც დაასაჩუქრა ნიზამი  
 რომელიც მისგან უხვ დაჟილდობებს მოელოდა. იმედ-  
 -გაცრუებული იწვია ყიზილ-არსლანმა და დააჟილდოვა  
 კიდევ.

ჩვენი მწერლები და თვით შემოქმედებლები თ-  
 მარს აქებდნენ, მას უძღვნიდნენ ლექსებსა, აკროსტიხებს  
 იმიტომ კი არა, რომ ჟილდო მიეღობო, არამედ რომ ქე-  
 ბის ღირსი იყო.

„ჩემი ან სცანით ყოველმან: მას ვაქებ ვინცა მიქია,  
 ესე მიჩნს დიდად სახელად, არ თავი გამი ქიქია;  
 იგია ჩემი სიცოცხლე, უჩყალო ვითა ჟიქია,  
 მისი სახელი შეტრქვავით ქვემორე მოთქვამს, მიქია“

თვით ქართლის ცხოვრებაშიაც ( მართამ დედოფლი  
 ნუსხა. 361) გვხვდება ასეთი სიტყვები: „ ვაჩყო ამის  
 თამარისა... ესე ვითარად დალექსავს დაძლეუსა ვი-  
 ვინმე და იტყვოს“ ( მოყვანილია ტაეზი).

დავუბრუნდეთ ისევ აღსართანის პოეტთა აკადემი-



ან. რა პრეტენზია შექმნდა ამ აკადემიას, არ სჩანს. მაგრამ თუ მის წევრად იცოტ ჩვენი შოთა რუსთაველიც, მაშინ ახეთ პრეტენზიათ შეიძლება დაველოთ მისი სიტყვები, უეჭველია დიდავტორი ხასიათისა:

„შაირობა პირველადვე სიბრძნისაა ერთი დარგი;  
სადმერთთ სადმერთოდ ვასაგონი, მსმენელთათვის დიდი  
შარვი;  
კვლავ აქაცა იაშვიბის, გინცა ისმენს კაფი ვარგი;  
გრძელი სიტყვა მოკლეად ითქმის, შაირია ამად  
კარგი.“

ეს შაირობის და შაირის დახასიათებაა სპეზიგადოდ, და ახლა მისი შინაგანი საგანიც.

„სამთა თერთა საქმეხელთა ზღაპის, დევბთა უნდა ლევნა:  
რაცა ვის რა ბედმან მიხცეს, დასჯერდეს და მის უბნობდეს.  
ა) მუჟა მიწყვიტოშაობდეს, ბ) მუჟიანი ვულოვობდეს,  
გ) კხდა მთქნურსა მთქნურობა უყვარდეს და გამოსცნობდეს,  
არცა ვისუან დაიწუნოს, არცა სხვათა უწუნობდეს.“

ამას გარდა,

„არს პირველი მთქნურობა არ ღმრენა, ჭირთა მალვა:  
თავის წინა იგონებდეს, ნიკლაგმცა შექმნდეს ხალვა,  
შორით ბნელა, შორით კდომა, შორით დაგვა, შორით ავვა,  
დასთმავს წყროშია შეფეთაგან, მისი შექმნდეს შიში  
რძალვა.“

ასეთი პროგრამა. ვიშეოჩებ, შეიძლება პქონებოდა იმ პოეტთა აკადემიას", რომელიც დააარსა დავით აღმაშენებლის ქალის - თამარის შვილმა თუ შვილის - შვილ ახისტან მელრემ. მის წინადადებით გაღიქსილ "ლეილ-მიჟნურნიანში" ლეილა და მიჟნური სწორედ ისე იტყვიან როგორც შეპტერობს შოთას პროგრამის მიჟნურებს: ტყე-ველს გაჭრილი მიჟნური ლეილისთვის იბნიდება, მიბთვის იდავებს, მას იტონებს მარად, არ ეშინვის მეფეთა წყრომებს, მიბთვის ითმენს ათას გასაჭირს. ასევე იტყვიან ლეილა ვიდრე სული არ ამოკუჭ მიჟნურის სათლსზე, ჯიდრე არ დაიტინებენ მხესაკით მშვენიერ ლეილას მისი დიდებული მშობლები და მისი ნათესავი მამადიანთა დიდი ხალითა.

ასეთი მშვავება, ერთის მხრე, შოთას სიტყვისა, თუ რა მოეხთხვება მიჟნურებს და, მეორეს მხრივ, ნიბაშის მიჟნურების - მიერ ამ მოთხოვნილების კიბდ ასრულება სინამდვილეში, გვატოტებინებს, რომ ორივე პოეტი შეიძლება გამთხრდილიყო ერთსა და იმავე დაწესებულებაში და ერთსა და იმავე პროგრამაზე, რომელიც პოეტთა აკადემიაში აღბათ იყო ერთი, მაგრამ ორ ენაზე, შირვანულსა და ქართულზედ. თვით აკადემიის დაქარსებელიც ხომ ნახევრად ქართველი იყო და ნახევრად მამადიანი - შირვანელი = შარვანელი.

ამას გარდა, შოთას, თუ იგი იყო შოთა რუსთაველი, ე.ი. ერისთავი რუსთავისა, სრული შეძლება პქონდა პეტლდ ნოდა ყოველივე რაც შესებოდა შირვანის მთავრის კარს,

ვინაიდან ეს მთავარი, როგორც ქართველი ქალის ნაშობი, დიდი შეგობარი იყო ქართველ მეფისა და, მაშასადამე, მის მოხელე ერისთავებისაც. შეუძლებელია შირვანის მთავარს დაეარსებინა იგეთი თვალსაჩინო დაწესებულება, როგორც ბოეცთა აკადემია, რომ მეზობელ საერისთანა გამგებთვის არ ეყრდნობინა ამის შესახებ, მით უმეტეს, რომ ეს ერისთავი თვითც იყო სახელგანთქმული ბოეცი, რომლის თხზულება „ვეთხის-ტყაობანი“ სავსეა ინგილო-იშემებით, ხოლო ინგილოთური კილო მაშინ თურმე გავრცელებული იყო შარვანის საზღვრადღე. \*) ხოლო ასეთივე გავრცელება ჰქონდა თვით სახელსაც შოთა.

1117 წელს ქალაქ ნუსში მთავრობდნენ ასამ და შოთა გრიგოლის-ძენი, შემდეგში - შოთა კუბრი. უახიდან ათიოდე ვერსზე დაღესაც არის სოფელი შოთა-ვარი, ხოლო არანში ბარდავის (განჯის) ახლოს იყო გოჭა, სახელით შოთას-მთა (ქ. ცხ. გვ. 305).

ინგილოური კილო იგივე ქართული ენაა, მაგრამ მასში შენახულა ძველი დროის ქართული, ჩვენის თვითნით, იმ დროისა, როდესაც არჩილ მეფეს (+718წ) წამოჰყვნენ მებელიდან აჩინდელი ინგილოების წინაპრები და აქ დაბინადნენ (ქ. ცხ. 184). შეიძლება ამ მესხების ჩამომავალი იყო შოთაც ანუ, როგორც ვეთხისტყაოსანშია...

„ ვინმე მუხბი მელეჟე, რუსთავისა დაბინა“.

\*) აჟაელჭის გადმოცემით, უმეტესი გვარეულობანიამ სოფელსა გადმოსახლებულან ნუს-არეშის მაზრებიდან.

მის ენაში ცხადი ინგილოოური (= მესხური) სიტყვები და ფორ-  
მებია. რავდენიმე:

ინგილ: მივაზირებ, ჩავალ (მივაზირებ-მიბრძანებ, *miraxirax*)  
შოთა: (1141) მივაზირებ, ჩავალ.

ინგილ: თუ = ქ. თფუ

შოთა: (946) სიცოცხლება ეტყვის თუბა (= თფუბა)

ინგილ: რათა = ქ. რაოდენბა<sup>\*)</sup>

შოთა: (1271) სოფელი რათა საქმეთა მქნელია (რაოდენთა).

ინგილ: შად = ქ. მხიარული. შადობაჲ - სიმხიარულე.

შოთა: 359. შადი! ვუთხარ, ნუ აღგებით.

იგივეა ინგ. შად იქნით, ნუ აღგებით, ე. ი.

მხიარულეთ, შადობაჲ ქნით.

ინგილ: ხეული = ქ. თხლემილი, გარტყმული, განჩინილი.

შოთა: 4. ლახვარი გულსა ხეული.

ინგილ: ჩავ = ქ. ჩავა.

შოთა: 133. მონა სამსახურად გალანამცა „ჩავეჩამე“

კარიჭაშვილის განმარტებით: „გალანამცა ჩავეჩამე“

ე. ი. კიდევ დავიტანქოთ (1903 წ. გამოს. გვ. 269).

---

\*) რათა უც მთვლა = რაოდენიმე ხაცი მოვიდა. რათა საქმე გასაყეთებე  
დავრჩომი = რაოდენიმე საქმე გასაყეთებულთ დაგვრჩომი.

ქვენი უმთავრესი, რომელიც გააჩნდა ვიდრეც არ ნიშნავს, და  
მეორეც, ტარებში ტანჯვებზე ვი არაა ლაბორატორია, არა-  
მივდ დაბრუნებზე, რომელი მონა შენ სამსახურად, რა-  
საკვანდელია, ჩავა, რჩამე (დამიჭვრეთ).

ინგლის: შვიდი = ქ. შვიდნი.

შოთა: შვი-3-ე ტარების რიტმა მოითხოვს, რომელი შვიდნი  
შესწორებულ იქნეს ინგლ. თორმით-შვიდნი.  
ამას მოითხოვს ამ ტარების რიტმით.

ინგლის: დაბლა-შაბლა = დავაშაშვა, ეი დავრდარაბა, ჩა-უბი.

შოთა: 745. ვაი, კარგი თავი უბნით დავარგე დავაშავითა.

ინგ. ხევა = ქ. ხვევა.

შოთა: 20. ლექსთა გრძელთა თქმა და ხევა.

ჩვენ აქ ეს „ხევა“ გვესმის არა ოხრენა-გახევად, არა-  
მივდ ინგლისურ ხევად და ქართულ ხევად - *ახს.*  
*ბათე, ვახსბათე, ხუათხბათე, ყურახბათე.*

ინგლის: ახევა = ქ. ახვევა, შეხვევა.

შოთა: 693. ბრთლ-ლაღსა თანა ახიოს (ახვიოს), მორწყოს,  
ახვიოს (ახვიოს).

შეთრქვევა. შოთა 26. მისი სახელით შეთრქვევით ქვემო-  
რე მიტრქვამს, მიტრა.

სახშირ არაა ოქროშია „შეთრქვევა“. ხოლო თრქვევა

განმარტებულია ბიძეებთან „ზუკრება გინა ბნევა“  
 ჩუბინაშვილის წიგნისთვის ასეა: „შეთრქვევა - შე-  
 ზაყარი, შევაბნევ (კუთხის ტყ შნ. მისი სახელი შეფ-  
 რქვევით მიიქვამს, ე.ი. იმისი სახელი მარტაულიტის  
 ანუ თაღის დაუბედ შეყრით მიიქვამს და მიქვამს  
 ჯ ნაგოთილი ა ნახალი იქნაჲთაჲ ეს ამაჲ

ინგილო ქალი რომ ცოლს მოგვლს ვარცლში, ბო-  
 ლის ხელის ორჯელ ჩავკრით ქვარის სახეს დიამ-  
 ნევს და მერე მთელ ცოლს თქვილს შეათრქვევს, ე.ი.  
 მოაყრის.

შოთაძე თავის გმირ ქალის, ე.ი. თინათინის (სი-  
 ნამდვილში-თამარის) სახელს შეთრქვევით აძლავს,  
 ე.ი. თამარის მაგიერ თინათინის გამოსახვით. ახლ  
 ვთქვათ, თქვილის ჩაყრით, რომ ნამდვილი სახე  
 თერჯულმა დატყაროს.

გულისხმის ღირსია თვით სახელიც აქაურ მეფისა აღსარ-  
 თან ანუ ახსართან, ახისტან. ამას მოსთხოვდა, როგორცა ვთქვი  
 აღმაშენებლის ქალი თამარ.

როგორც კახ-ბერეთის, ისე შერვანის აღსართან ახისტანები  
 იყვნენ „ორჯულთნი“ (ასე უნდა იქნებოდა მაშინ ქრისტიანები მაშინდელ  
 ანებს). ჭერ ისევ დაუით აღმაშენებლის დროს კახ-ბერეთა მე-  
 თვე აღსართან I „შეიძინა სარკინობთა სეჟულაჲ“ და უარ-  
 ჰყო ქრისტი (ქ. ცხ. 239). მისი შვილის შვილიც აღსართან  
 II აგრეთვე იყო უსეჟული (ქ. ცხ. 241). 1105 წელს, როგორც  
 ვთქვი, იგი შეიპყრეს კახელებმა და წარმოუდგინეს დავით.



აღმაშენებელს, რომელმაც კახეთ-ჰერეთი შემოიერთა.

ამის შემდეგ იმავე სახელით - ალსართან-ახსართან = ახისტან - ჩნდებიან შირვანის მთავრები, რომელთაგან ალსართან I იყო ქმარი აღმაშენებლის აშუღის თამარი-ა, ხოლო ალსართან II მისი ძე თუ ძის-ძე.

ჩვენ ვთვითხრებით, რომ კახ-ჰერეთის მეფეების გამაჰმადინებული სამეფო დინასტია ალმაშენებელმა დააბინავა შირანის სამთავრო ტახტზე და ეგების, პირველ მთავრად ყო თვით კახეთის მეფე ალსართან მეორე. ამ „გაურ-აულოვებულს“ დავითი მიათხოვებდა თავის ქალს და ცოლმარს გაგზავნიდა შირვანს, რომ მათით მოჩრილებაში ყოფილდა იქაური ხალხი, რომელთა შორის იყვნენ მაჰადიანებიც და ქრისტიანებიც.

ჩვენი, თამარის ქაჯვლას შირვანს დედოფლად უნდა შექნოდა ანა მარტო ნათესაობრივი კავშირის დადება აქართველს სამეფო და შირვანის სამთავრო სახლთა შორის, არამედ ზოლიტიკური და საგანმანათებლო მიზნებიც. ი თვით მემამულიანებს სიტყვები (ქ. ცხ. 245): „პირმშო ასუ-რი თვისი თამარი გაგზავნა (აღმაშენებელმა) დედოფლად არაბანისა, რათა ცისკროვან ჰყოფდეს სვერისა მამისგან ამღებელი შარავანდედა.“

1122 წელს ალმაშენებელმა პოეტებსა და მწერლებს აუგო აერთო სადგომი და ულლუთაც გაუჩინა სათვქრებელია იგივე ანეხორციელებინოს მის ქალს თამარს შირვანში. პოეტთა კადემიის სახით.

და ქალე დროში შირვანი იხე დაუახლოვდა საქართველოს.

რომ მისი სამთავრო ტახტის სადედოფლო კანდიდატებად იქა-ურ მთავრებს ეპრიანებოდათ თვით თამარ-მეფე და მერე მისი ქალი რუსუდანი, რომლის გასათხოვებლად შარვანს გამგზავრებული მისი ძმა ლაშა-გიორგი კარდაიცვალა. გზაზე და რუსუდანის ქორწინებაც მით ჩაიშალა:

აღმაშენებელს აქვთ ქართველ მეფეთა ტიტლოდ შექმოვიდა: „მეფე ათხაზთა და ქართველთა, რანთა და კახთა და სომეხთა, შარვან-შა (შარვანის შაი) და შან-შა და ყოვლისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა თვითმპყობელი.“

ასეთი უშენაესი უფლება ებყრათ ქართველ მეფეებს და იგინი ცდილობდნენ გაენათლებინათ და აეყვავებინათ ყველა თვისი ქვეშემდღომნი და აღმაშენებელმა თვისი ქალი გაგზავნა შარვანს, „რათა ცისკროვან ჰყოფდეს სთეროს მამისგან მიმღებელი შარვანდელისა“

როგორც ვთქვით, 400 წლის მანძილზე (722-1122) არაბნი ჰტოლობდნენ ტფილისს და ამის გამო შოთაძე მთელს საქართველოს იხსენიებს არაბეთად: „მყო არაბეთს რომ ტფვან, მეფე ღვთისგან სვიანი.“ 400 წლის მთელითელთა ხაკმათ იყო არაბეთად გადაქცეულიყო ანუ არაბეთს დამსგავსებოდა კულტურულად:

393 წელს, როგორც აღვნიშნეთ ბემით, ითანე ოფროპირს უხაროდა, რომ ღაბუნელდა ათინის ფილოსოფია და ბერძნების „წმინდა მამებმა“ ჩაჰკლეს ბოეზიის ნახი, ხალიფებმა-კი დიდის სურვილით შეიწყნარეს ფი-

ლოსტოვიაც, მგონსობაც და მეცნიერებაც საზოგადოდ. ამიერიდან საქართველო შეიქმნა ქვეყანად, რომელსა ხალხიერო განათლება ეუფინებოდა ჰაბერძნეთიდან, ბოლო ტვილსოფოური სულტურა აღმოსავლეთიდან, ქართლი, როგორც სასულიერო კერა, შეიქმნა საქართველად და, როგორც სასულტურო - ანახეთად.

ბროსებს სიტყვით რომ ვუთქვამთ, შოთას, შავთელის, თმოგვილის, ჩახრუხაძის და სხ. პოეტურ ყვავილებსა შემოსეს <sup>საქართველოს ეკლესია</sup> და შოთა მწვერვალებიც. იმ დროს საძირკველზე, სათვიფრებელია, მკვიდრობს დღესაც ბოეზიჩ ჩურნს მთებში, პოეზიის იმ ძველ მარაგზე აღნიშნუბობდნენ თეიმურაზი, არჩილი, გურამიშვილი, მორხუბარიძე, რაბინაშვილები, რ. ერისთავი, ვაბური და სხ.

დასასრულ აღვნიშნავ ამასაც, რომ შოთას ძეგლები ჭმარხნა იერუსალიმის ქარსტულთ მონასტერში. რამ ჩაიყვანა იგი იერუსალიმს?

როგორც შოთა, ისე ნიჰაძი ჯაყვანის მცემელნი იყუნენ მშვენიერებისა, სიყვარულისა, მიწნურთბისა, ძმობისა, პატრონყმობისა, რაინდობისა, გათურჩქვნილ ჩესრიგისა.

თამარი გარდაიცვალა. ვაძეთვდა ლაშა. ამან მოიძულა ყოველივე ის, რაც მანამდე სათაყვანებელი იყო „ შეიყვარა თანამოსახლავნი, მოსმურთბათა და დედათა უჩესლთა თანა აღრევითა „ უსახურებად მიიწია, ოღეს მე მსმელი თრიალდისა ჭვინისა ჩარიყვანეს რაინდთა, რათა განიძღონ სიბიღნი თვისი. მთვრალ რაინდებსა,

ღვინით უცნობთ ქმნისლებმა, ვერ იცნებ მეფე, ზედ  
მიეტყვის ძლიერად ჰგავებს ვიდრემდე თავალი მარ-  
ჭვენი სედვისაგან დაავლეს..

თავადნო ტკრად მჩუხარერი განეყნებოდეს. არა  
თავს ვიდვხო, ეტყოდეს შენსა მწყვედ ყოფასა. ის კრ  
ყარებსებს ჩადილდა... ყველა ამას ვერ მოუჩონებდა ში-  
თაყ, ყთველი შშენიერების თსყვანისმჭერილი და მა-  
დიდებელი ჩოეტი... და გაუდგებოდა იერუსალიმის  
შორეულ გზას...

მ. ჩქინაშვილი.

29 ენკენისთვე 1929წ.

საქ. სახ. პედაგოგიური ინსტიტუტის ლიტერატურა

შთავ. 24 23

ტირაჟი 200